

בִּידוֹ, נִשְׁאוּ לָבוּ לָבוֹא בַּמִּסְרָת דֵּת מִשָּׁה וַיִּשְׂרָאֵל. וְאַחֲרֵי אִשְׁרָא לֹא צִלְחָה אֶזְבִּידִי בְנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ לְהַכְרִיז עָלָיו בְּדֶרֶךְ רִשְׁמִית עַל־פִּי חֹקֵי הַמְּדִינָה כִּי הֵנָּה, מִמְּסֹרֶת וַיֵּצֵא מִדַּעְתּוֹ, הוֹצִיאוּ מִידוֹ אֶת כָּל הוֹנֵו וּרְכוּשׁוֹ הַגָּדוֹל, וְהוּא לֹא שֵׁת לָבוּ לָזֶה, וַיַּעֲזֹב אֶת אֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ וַיָּבוֹא לְלוֹנְדוֹן, וּבִרְעִיּוֹן שֶׁל חֶבֶת הָאֶרֶץ הִשְׁתַּדֵּל לְכוֹנֵן מוֹיִשְׁבוֹת לַעֲבוּדַת הָאֲדָמָה בֵּין אַחֲנֵנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹשְׁבִים בָּאֶרֶץ הַקְּדוּשָׁה, וְלֹא עָלְתָה בִּידוֹ. מְלוֹנְדוֹן נִסַּע לָאֶרֶץ הַקְּדוּשָׁה וַיָּבוֹא בְּבֵרִית־יִשְׂרָאֵל לַעֲנִי־הַיִּשְׁמִי; בֹּא לְחִסּוֹת תַּחַת כְּנַפ־הַשְּׂכִינָה וַיִּקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, "יִשְׂרָאֵל בּוֹעֵז", וְדֵת יִשְׂרָאֵל שִׁפְרָה עָלָיו וַיִּדְקֶק מְאֹד בַּמִּצְוֹת, וַיִּתְּהַלֵּךְ לִפְנֵי ה' בָּאֲרָצוֹת־הַחַיִּים בְּאַמֶּת וּתְמִים יוֹתֵר מֵעֲשָׂרִים שָׁנָה.

מִכָּל בְנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ אִשְׁרָא נִשְׁאָרוּ בְּאַמְנָה אֲתוֹ וַיֵּאֱהָבוּהוּ גַם אַחֲרֵי הַשְּׁלִיכּוֹ דֵּת אֲבוֹתָיו אַחֲרֵי גוֹן, הָיוּ: אִמּוֹ הִזְקְנָה וְאַחַד מִבְּנָיו הַנוֹצְרִים, שְׁנֵי אֱלֹהִים כָּתְבוּ אֵלָיו תְּמִיד וַיִּכְבְּדוּהוּ.

סָגַן הַבִּישׁוֹף הָאֲנְגְּלִי מֶר יַעֲקֹב אֲדוֹאֲרַד הָאֲנוֹאֲר סֵפֶר לִי כִּי הוּא הֵכִיר אֶת הַגֵּר הַזֶּה עוֹד בְּהִיּוֹתוֹ בֶּן תִּשְׁעִים (1858), וְהָיָה רֹאֵה אֹתוֹ יוֹסִיּוֹס בַּעִיר הָעֵתִיקָה. מִגִּירוֹ הָיָה, כְּפִי שֶׁסֵּפֶר לִי, בְּאַחַד הַבָּתִּים שֶׁל בִּקְוֹר־חֹלִים. שְׁמוֹ הָיָה וִוְדֵר קְרִיסְטוֹן. הוּא בֹא לְכַתְחִילָה בְּתוֹר קוֹנְסוֹל אַמְרִיקָנִי מִחֶבֶרֶת הַמִּיִּסְיוֹן. סִפְרוֹ הָרִאשׁוֹן הוּא בַּעַד הַמִּיִּסְיוֹן וְהַשְּׁנִי נִגְדוֹ. בְּסִפְרוֹ הָאַחֲרוֹן יִשְׁנָה תְּמוּנָה שֶׁל שְׁמִישׁוֹן הַגָּבוֹר אוֹחֵז בִּישְׁנֵי עַמּוּדֵי הַתּוֹךְ לַהֲרוֹס הַבַּיִת, זֹאת אוֹמֶרֶת: לַחֲרוֹס בֵּית הַמִּיִּסְיוֹן. וְעוֹדֵנּוּ זוֹכֵר כִּי מֶר דּוֹב שְׁמִיִּהֲנֶרֶט הָיָה עוֹבֵר עִם סִפְרֵיו לְמַכְרָם.

אָמְרוּ לִי כִּי מֶר פִּיֶּבְמָן הֵבִיא בְּסִפְרוֹ, "הָאֶרֶץ" קְטָעִים מִמֵּאמְרֵיו עַ"ד חֶבֶת הָאֶרֶץ.

תַּל אֶלְמַסְאֲבִין אֶזְבִּידִי שֶׁפֶךְ הַדִּישׁוֹן

מֵעֵינֶן הַמִּכְתָּב שֶׁפָּרְסָם הַקּוֹנְסוֹל פִּין בְּהִיּוֹתוֹ בִּירוּשָׁלַם בִּישְׁנַת הַר"ז (1857) בְּאַחַד הָעֵתוֹנִים הַמַּדְעִיִּים בְּלוֹנְדוֹן עַל אֲדוֹת מָקוֹם, "שֶׁפֶךְ הַדִּישׁוֹן", וְבוֹ הוּא אוֹמֵר:
מַחֲוִין לַעִיר (ירוּשָׁלַם) בַּצִּפּוֹנִית־מַעֲרִבִית, לֹא רַחוּק מִמָּקוֹם הַנִּקְרָא בִּישָׁם:
"קְבֵרוֹת הַמַּלְכִּים" עוֹמְדִים שְׁנֵי גָלִי אוֹ צְבוּרֵי דִישׁוֹן מִמֵּרָאָה תְּכַלֵּת־בְּרוֹד (בְּלוּיָא־גְרוּיָא) וְאַחַד מֵהֶם גְּבוּהָ כְּאַרְבָּעִים רֶגֶל, וְלִפִּי אֲמוֹנַת הָעַם הַיּוֹשְׁבִים שָׁם, הֵמָּה

פסולת מנתר ובורית, אשר נעשו שם בימי קדם. אבל רבים מחכמי אנגליה התרים את הארץ, גזרו אומר שלא רחוק הדבר, שהמה שפך הדשן מעולות וזבחים, אשר העלו כהני שוכן ציון וירושלים, בהיות עיר אלקים ומקדשו על תילם בנוים. — ולברר הענין העתיק הזה, לקח החכם דוקטור ראטה ממינכען בהיותו שם, שני קמצים דשן, להביאם עמו אשכנזה, למען בחנם ישם בבתי-המצרף (לאבאראטוריום) הגדולים, ואלה דבריו אשר כתב בשמו החכם דר. זאנדארסקי, לחברת החכמים היושבים בירושלם: „עד כה היה הדבר מוטל בספק, אם שני צבורי דשן העומדים מחוץ לשער דמשק בירושלם, המה שארית מקרבנות, שהקריבו במקדש אלקי ישראל, או פסולת מנתר ובורית כדברת ההמון. אבל עתה אחרי שנבחנו הדוגמאות מהדשן שהבאתי עמי בבית המצרף (לאבאראטוריום) הגדול אשר להחכם המפורסם האדון ליעביג, אין ספק עוד, שהמה אך משפך הדשן ששפכי ידי הכהנים. ולא פסולת אחרת כו' כו', (פה יברר במופת הלימיה אמיתות הענין, מה שאין מקומם להעתיק בזה). וגם עצמות ושן כהמות עוד נמצאים ביניהם אבל מאיזה מין קשה לברר.

„על ידי אלה זכינו לדון על מקום גבול החומה הישנה, אחרי שידענו כי מקום שפך הדשן היה מחוצה לה“, עכ"ל.

הדברים נעתקו אז ב„המגיד“, ועל זה הוסיף הרב והחכם הגדול הר"ר זכריה פראנקעל רב בדרעזדען ומדינת זאקשיין — במכתב עתו — לאמר: „כי שפך הדשן היה מחוץ לחומת ירושלם (עי' יומא ס"ח סנהדרין מ"ב), ויקום בדברי החכם הנזכר, כי שפך הדשן היה בצפון העיר (יומא שם), כידוע ששער דמשק בצפונה, ולא עוד אלא שגם דעת ר' יוסי (שם) שהיה במערב, יש להם יסוד, אחר שהגלים המה צפונית-מערבית“.

* * *

התל הזה עמקו כארבעים רגל, היה נמצא עד שנות המלחמה סמוך למגרש שמעון הצדיק. מראהו היה דומה לאפר, במשושה-היד נרגש בעפרו שמנונית משהו כאשר נרגיש באפר כירה. כל צמח וכל עשב לא גדל על התל הזה. הראים לונץ מעיר עליו: ילידי הארץ יקראו לו תל אלמסאבין (תל בתי-מלאכת הבורית) והמסורה תקראהו בשם „הר שפך הדשן“. ועד היום לא באו עוד החוקרים לדעה אחת, מהם מחזיקים

עם המסורה כי פה שפכו את דשן הקרבנות; ומהם יתנגדו להמסורה וישערו כי התל הזה נצבר מאפר בתי מלאכת הבורית. והוא מוסיף ומעיר כי כבר נשלחה דוגמא מאדמת התל הזה לחוקר המפורסם פרופיסור ליעביץ במינכען לבחנה בהפרדה כימית, ותהי תשובתו כי נמצאים בה חלקים רבים מיסוד החי ואין גם שמץ מיסוד הצומח, וגם מעורבים בה חלקי עצמות ושינים.—

הראשון בחוקרי ארה"ק הרב אישתורי הפרחי בעל ספר „כפתור ופרח“ (עמוד ע"ו) מזכירו בזה הלשון: „וכן מקובל, בית הדשן לצפון ירושלם כמרוצת הסוס והוא תל קטן נמוך הרבה“. ולדעת רבנן (זבחים ק"ו ע"א) מקום שפך הדשן הי' בצפונה של ירושלם חוץ לשלש מחנות, וכן דעת ר' יוסי הגלילי וראב"י, רק להראשון צריך שיקדים שם דשן ולהאחרון צריך שיהי' מקום משופך (מקום מדרון), רק דעת ר' אליעזר היא (זבחים ק"ה ע"ב), כי מקום שפך הדשן הי' במזרח העיר, וגם המסרה הזאת מובאת בספר הנז' (עמוד צ"ח). ובספר „אלה מסעי להר"מ חאגיז בשם האר"י. ואמנם יוכל היות כי היו שני מקומות מיוחדים לשפך דשן הקרבנות, ואולי אחד לקרבנות צבור ואחד לקרבנות יחיד, האחד במזרח העיר לרגלי הר"המוריה, והמקום הזה נשכח מאתנו, כי בהמקום הזה שפכו זה כחמשים שנה את כל עפר וזבל העיר, והשני הוא העקר“.

והתל הזה איננו עוד במציאות.

מלפני עשרות שנים באו ה מה הנכרים, ולקחו את כל עפרו ואת כל אשר בו. ה מה, הנכרים, מתחשבים עם כל רגבי-עפר, עפר ארצנו.